

УДК 378.147.88

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІЙ ЮРИСТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Сокаль В.А.

Національний університет водного господарства та природокористування

В статті розглядаються особливості формування професійної культури майбутніх юристів у процесі вивчення педагогічних дисциплін. Визначено зміст професійної культури майбутніх фахівців-юристів, а саме: моральна, педагогічна, психологічна, політична та інформаційна культура тощо. Моральна культура розглядається, як важливий елемент соціально-історичного розвитку суспільства, який відображає внутрішню і зовнішню культуру юриста та активно впливає на формування його соціально-ділових якостей. Проведеним дослідженням встановлено, що в сучасних умовах зростає роль соціально-педагогічної складової змісту навчання. Активно впливає на розвиток моральної культури, світогляду та ціннісних орієнтацій студентів виховний потенціал дисциплін педагогічного циклу. Обґрунтовані групи мотивів, що спонукають студентів до вибору дисциплін педагогічного циклу та занять самостійною роботою. В основу організації роботи з педагогічних дисциплін покладені емоційно-психологічні та інтелектуальні мотиви, що дають можливість вибрати завдання, яке приносить емоційне задоволення, сприяє творчому розвитку особистості студента та спонукає до наукових досліджень.

Ключові слова: юридична освіта, професійна культура юриста, педагогічна культура юриста, моральна культура, імідж юриста, педагогічні дисципліни, самостійна робота, мотиви навчання, професійні інтереси, творчі завдання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Демократизація та зміни в українському суспільстві спричиняють потребу в гуманізації суспільного життя країни. Відповідно до Конституції України, людина визнана найвищою соціальною цінністю тому завдання держави гарантувати та забезпечити виконання її прав та свобод. У цих умовах зростає значення юридичної професії та відповідальність вищих навчальних закладів за підготовку високо кваліфікованих фахівців-правників. Нові вимоги диктують необхідність оновлення всієї системи підготовки майбутніх юристів, адже діяльність юриста пов'язана із забезпеченням благ та інтересів громадян, прийняттям рішень, які впливають на подальшу долю людини та її особисте життя. Відповідно до вимог Болонського процесу навчання у вищій школі має бути спрямованим на підготовку активного, професійного фахівця, здатного творчо мислити, самостійно здобувати знання та використовувати їх у практичній діяльності.

До важливих складових загальнонаціональної системи освіти відноситься юридична освіта, яка має на меті забезпечувати потреби суспільства у висококваліфікованих кадрах юристів, які у процесі практичної діяльності керуються принципами верховенства права, знають і поважають закони, несуть відповідальність за прийняті рішення, здатні до співпереживання та милосердя є справедливими та гуманними.

Освітній процес вищих навчальних закладах, які готують фахівців у галузі права має забезпечити розвиток у студентів високої культури, гуманістичного світогляду, високих моральних якостей, сформувати творчих компетентних фахівців у галузі права, виховувати патріотичні почуття та високу громадянську активність студентської молоді.

Формування особистості юриста, здатного виконувати різні ролі у професійній діяльності є надзвичайно актуальною і складною проблемою. Вирішення її вимагає пошуку нових форм і методів організації навчального процесу та твор-

чого використання вітчизняного та зарубіжного досвіду з питань підготовки фахівців-юристів. Таке поєднання ґрунтується на загально педагогічному принципі безперервності й наступності, сутність якого полягає в перетворенні формування та розвитку особистості в процес, що триває впродовж усього життя [1, с. 296-297]. Саме тому потрібно значно посилити психолого-педагогічну підготовку майбутніх юристів-професіоналів та підготувати їх до активної професійної діяльності і таким чином забезпечити трансляцію культури в нове покоління та одночасно залучення кожної особистості до цієї культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. До циклу психолого-педагогічних дисциплін, на нашу думку, входять: основи психології і педагогіки, юридична деонтологія, юридична психологія, риторика, педагогіка вищої школи, психологія вищої школи, етика юриста. Проблема особливостей викладання педагогічних дисциплін у вищому навчальному закладі досліджували О. Бандурка [2], П. Біленчук, І. Бризгалов, С. Вітвицька, В. Горшеньов, В. Комаров, О. Скакун, С. Сливка [6], Г. Яворська [9] та інші українські вчені-правники та педагоги. На їхню думку, головним завданням дисциплін цього циклу є формування високого рівня психологічної та педагогічної культури фахівців-юристів. Юрист має знати не лише законодавство та акти правозастосування, уміти їх роз'яснювати і тлумачити, його професійна діяльність зобов'язує мати глибокі знання педагогіки, знати норми моралі та моральності. Він має бути готовим до участі в правовому вихованні громадян, тому обов'язок юристів-студентів – оволодіти методами, формами і засобами педагогічного впливу на особистість [2].

Питання організації самостійної роботи студентів розглядалися у наукових працях багатьох педагогів та психологів. Вчені досліджували сутність поняття самостійної роботи, принципи її організації, розглядалися різні класифікації,

вивчалися форми організації, методи та засоби проведення самостійної роботи студентів. Так у роботах К.Б. Бабенко, О.Г. Мороза В.С. Тесленка знайшли відображення особливості організації самостійної роботи студентів-першокурсників. Питання управління самостійною роботою студентів у поза аудиторний час займалися Л.В. Клименко, Т.В. Степура, В.П. Шпак. Уміння студентів планувати свою пізнавальну самостійну діяльність досліджували О.М. Козак, А.А. Лошак, М.П. Красницький. Системний підхід в організації самостійної роботи студентів досліджували Г.М. Гнитецька, Л.І. Заякіна, О.В. Рогова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на багатоплановий та широкий характер досліджень, присвячених організації та проведенні занять з педагогічних дисциплін у вищому навчальному закладі юридичного профілю, багато питань цієї проблеми залишаються ще не розв'язаними. Питання формування професійної культури майбутніх юристів під час вивчення педагогічних дисциплін, підвищенні мотивації студентів-юристів до вивчення педагогічних дисциплін у науковій літературі не приділено належної уваги.

Метою статті є виявлення особливостей професійної культури майбутніх юристів та підвищення мотивації до занять з педагогічних дисциплін для студентів юридичних спеціальностей. Основні завдання статті: уточнити поняття «професійна культура юриста» та визначити її роль у навчальному процесі вищого навчального закладу; визначити мотиви студентів юридичних спеціальностей до занять з педагогічних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психолого-педагогічна підготовка для студентів юридичних спеціальностей, на нашу думку включає дисципліни: основи педагогіки та психології, юридична психологія, юридична деонтологія, риторика, етика юриста, педагогіка та методика викладання у вищій. Ми вважаємо, що основними завданнями психолого-педагогічних дисциплін для студентів юридичних спеціальностей є формування: професійної культури юриста, позитивного юридичного іміджу, морально-етичних якостей особистості юриста та правової свідомості фахівця-юриста.

Аналіз наукових праць свідчить, що висвітлення культурологічних, психологічних, педагогічних, деонтологічних, правових та історичних аспектів юридичної діяльності висвітлено у працях таких науковців як: О. Бандурка, П. Біленчука, В. Васильєва, С. Гусарева, С. Сливки, О. Тихомирова та ін.

Проблема особистості юриста впродовж тривалого часу була предметом зацікавленості багатьох мислителів. Зокрема, у працях Т. Парсонса, П. Бергера, Т. Лукмана та ін. юридична професія розглядається в контексті соціального буття людини. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми виявив різні підходи до тлумачення поняття «професійна культура юриста». На основі аналізу психолого-педагогічної та юридичної літератури нами встановлено, що у зміст професійної культури юриста входять: моральна, педагогічна, психологічна, політична та інформаційна культура тощо.

На думку С. Сливки «педагогічна культура юриста є необхідним складовим елементом професійної культури в цілому. Це творче освоєння теорії і методики проведення правового виховання громадян та профілактичної роботи на засадах педагогічної теорії, сучасних та інноваційних технологій і професійного такту» [6, с. 201].

До структури педагогічної культури відносяться такі компоненти: особистісний (педагогічна спрямованість, педагогічна ерудиція, освіченість, високі моральні якості) та діяльнісний (педагогічна майстерність, педагогічна творчість, культура педагогічного спілкування, самовдосконалення) [4].

Поняття «моральна культура» науковці трактують по-різному. Так, Г. Васянович, К. Байша, Л. Бурдейна, І. Грязнов, В. Діуліна, В. Косів, С. Крук, В. Лозовой, О. Скакун вважають, що це наслідок морального розвитку людини, що характеризується рівнем засвоєння моральних цінностей, причетністю до їх створення, збереження та реалізації у практичній діяльності. За свідченням наукових джерел провідну роль у формуванні особистості, зокрема її моральної культури відіграє соціальне середовище, культурологічні фактори та сукупність їх впливів. У такому відношенні існує нероздільна тріада: юрист – суспільство – культура, ці складові не можуть існувати окремо. Тобто, не може існувати юрист як представник професії без культури і суспільства, які взаємодіють між собою, без цього не може бути феномену юриста. Особливістю сучасного суспільства є ролевий характер взаємодій, глибокий поділ праці, формальна система соціального управління та наявність великої кількості соціальних інститутів [1].

Аналіз праць вітчизняних та зарубіжних учених дає змогу характеризувати моральну культуру як важливий елемент соціально-історичного розвитку суспільства, який відображає внутрішню і зовнішню культуру юриста та активно впливає на формування його соціально-ділових якостей. Сучасний юрист повинен розуміти сутність та соціальну значущість своєї професії, дотримуватися морально-етичних та правових норм суспільства, мати сформовані аксіологічні принципи, почуття справедливості, співчуття, милосердя, здатність прийти на допомогу іншій людині [3, 8].

Проведеним дослідженням встановлено, що в сучасних умовах зростає роль соціально-педагогічної складової змісту навчання. Активно впливає на розвиток моральної культури, світогляду та ціннісних орієнтацій студентів виховний потенціал дисциплін педагогічного циклу.

Використання освітніх технологій при викладанні дисциплін педагогічного циклу сприяє формуванню в майбутніх юристів міцних теоретичних знань, практичних умінь і навичок, посилює позитивну мотивацію до навчання, впливає на розвиток інтелекту, засвоєння основних принципів і норм моралі, правил службового етикету. Розв'язання ситуацій морального вибору в процесі семінарських і практичних занять забезпечує усвідомлення етичної суті професії юриста. Позитивно зарекомендували себе дебати, дискусії, колективні творчі справи, культурно-освітні програми морального спрямування.

Етична наповненість змісту педагогічних дисциплін дає можливість майбутнім юристам усвідомити моральні цінності юридичної професії, відпрацювати вміння та навички діяти у процесі здійснення професійних повноважень, дотримуючись чинного законодавства, деонтологічних аспектів та на основі етичних категорій: добра, справедливості, істинності, честі та гідності, навчити мистецтву спілкування як з колегами, так і з особами, яким надаються правові послуги.

В умовах кризи розвитку європейського й національного ринків інтелектуальних послуг учені виділяють як найбільш актуальну проблему підвищення якості підготовки майбутніх фахівців-юристів із формуванням їхнього професійного іміджу.

Натомість в сучасній психолого-педагогічній теорії не існує однозначної думки щодо розуміння сутності й висвітлення змістовного аспекту професійного іміджу юриста, що істотно ускладнює вирішення завдань, пов'язаних із визначенням педагогічних умов його формування під час навчання у вищому юридичному навчальному закладі. Відповідно, залишаються нерозкритими педагогічні аспекти змісту та форм відповідної навчальної діяльності, які істотно впливають на ефективність виконання майбутнім юристом різноманітних функцій його професійної діяльності. Тому особливою актуальністю набуває проблема визначення педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього юриста, що передбачає науково обґрунтований аналіз сутності та структури означеного феномена, а також вияв адекватних форм і методів його фахової підготовки [3].

Юрист захищає як закон, так і людину, яка порушує закон. Стрижневим завданням підготовки юристів у вищому закладі освіти повинно бути формування моральної особистості, що відповідає потребам суспільства та забезпечить виконання соціальної функції представниками юридичних професій. Моральність не є предметом вивчення жодної спеціальної навчальної дисципліни, однак може бути предметом виховання, що, зокрема, реалізується під час самостійної роботи. Самостійна робота студентів має потенціал щодо формування в майбутніх юристів таких якостей, як толерантне й доброзичливе ставлення до колеги, опонента, ввічливість, професійна чесність, здатність визнати свою неправоту, схильність до справедливого способу розв'язання конфліктів на основі моральних критеріїв тощо [8].

М. Нікандров визначає, що самостійна робота, це діяльність студентів, яка відбувається без участі та безпосереднього керування викладача, хоча спрямовується та організовується ним. П. Підкасистий вважає, що це специфічний педагогічний засіб організації та керування самостійною діяльністю студента у навчальному процесі [4].

Ми вважаємо, що самостійна робота це активна пізнавальна діяльність студентів спрямована на виконання поставленої викладачем дидактичної мети у спеціально відведений час, яка вимагає певної мотивації та керівництва зі сторони викладача. Самостійна робота студентів є необхідним підготовчим етапом, фундаментом для самостійної фахової професійної діяльності.

Перед вивченням дисципліни «Педагогіки та методики викладання у вищій школі» ми провели анкетування студентів щодо виявлення мо-

тивів вивчення дисципліни. В анкетуванні взяли участь 22 студенти магістратури. Результати анкетування, тривалі спостереження за впровадженням самостійної роботи з педагогічних дисциплін у вищій школі дозволили нам виявити наступні групи мотивів:

1. Емоційно-психологічні (створення сприятливого психологічного мікроклімату у групі, емоційного задоволення від отриманого результату) – 31% респондентів.

2. Інтелектуальні (можливість творчо розв'язувати поставлені задачі, формування наукового світогляду, участь у наукових конференціях, круглих столах, диспутах) – 18% респондентів.

3. Заохочувальні (виставлення додаткових балів з дисципліни, зацікавлення студента новими видами пізнавальної діяльності, рекомендації для працевлаштування за спеціальністю) – для 17% студентів.

4. Організаційні (проста і зрозуміла система контролю за самостійною роботою, можливість вибрати диференційовані завдання) – 15% респондентів.

5. Соціальні (використання отриманої інформації в організації спілкування, виховання власних дітей, проведені просвітницької діяльності, надані освітніх послуг в ролі тренерів або коучерів) – 12% респондентів.

6. Комунікативні (виконання колективної самостійної роботи з метою налагодження внутрішньо-групового спілкування) – 9% респондентів.

Саме тому в основу вивчення педагогічних дисциплін покладені емоційно-психологічні та інтелектуальні мотиви, що дають можливість вибрати завдання, яке приносить емоційне задоволення, сприяють творчому розвитку особистості студента та спонукають до занять науковою роботою. Формування навичок самостійної роботи з педагогічних дисциплін виявляються в чіткій організації діяльності студентів, направленої на виконання різноманітних задач. Ці навички згодом після закінчення вузу, допоможуть молодому фахівцю не лише добре виконувати свої професійні функції, але й продовжувати здобувати нові професійні знання.

Виконання завдань з педагогічних дисциплін передбачає опрацювання питань теоретичного характеру: порівняльна характеристика систем вищої освіти зарубіжних країн, поглядів науковців до проблеми не фахової педагогічної освіти, конспектування основних положень Закону «Про вищу освіту», підготовка до усного опитування та ін. До виконання завдань практичного характеру відносяться: підготовка та проведення диспутів, дискусій, дебатів, тренінгів, ділових та ситуаційних ігор, круглих столів, судових засідань, підготовка та проведення лекційних та семінарських занять; аналіз та моделювання педагогічних ситуацій, ділових ігор; добір діагностичних методів для визначення інтересів та нахилів студентів; укладання тестових завдань, побудова схем, підготовка презентацій, підготовка навчально-методичного комплексу дисципліни, використання методів АРТ-терапії при підготовці до занять, підготовка та проведення виховного заходу зі студентами першокурсниками, виконання індивідуальних науково-дослідних завдань, підбір допоміжних матеріалів для використання у просвітницькій роботі тощо.

Індивідуальні форми самостійної роботи з дисципліни «Педагогіка та методика викладання у вищій школі» орієнтовані на специфіку спеціальності та орієнтовані на специфіку фахової підготовки це: конспектування, цитування, підготовка наукових тез, статей, рефератів, презентацій, вікторин, здійснення педагогічного міні-дослідження (інтерв'ю, бесіди, анкетування тощо).

Використання творчих завдань під час занять з дисципліни «Педагогіка і методика викладання у вищій школі» дає можливість максимально наблизити процес навчання до реальної педагогічної діяльності (студенти самостійно готують і проводять лекційне та семінарське заняття). Це досягається шляхом використання у творчих завданнях моделей реальних або симуляційних ситуацій, які можливі у майбутній педагогічній діяльності, тобто тут творче завдання виступає імітаційним методом. Творче завдання може виступати як колективний (група спільно готує виховний захід для першокурсників або науковий диспут) чи індивідуальний метод навчання (наприклад, підготовка наукових тез або статті). У творчих завданнях створюється позитивний емоційний настрій студентів, який ак-

тивізує процес навчання, мотивує їх та породжує інтерес педагогічних дисциплін. Відповідно, виконання різних типів завдань з педагогічних дисциплін формує професійну культуру майбутніх юристів. Студенти практикують себе у майбутній професійній діяльності, виступають у як у ролі прокурора, судді, адвокати, юрисконсульта, слідчого так і у ролі викладача і науковця.

Висновки і пропозиції. Таким чином, професійна культура юриста є основою його позитивного іміджу, сприяє успішній реалізації творчого потенціалу та професійних здібностей майбутніх фахівців-юристів. Дисципліни педагогічного циклу сприяють формуванню в майбутніх юристів таких якостей, як толерантне й доброзичливе ставлення до колеги, опонента, ввічливість, професійна чесність, здатність визнати свою неправоту, схильність до справедливого способу розв'язання конфліктів на основі моральних критеріїв тощо. Потребують подальшого дослідження питання ролі викладача у формуванні професійної культури майбутніх юристів, визначення умов які впливають на формування професійної культури та іміджу майбутніх юристів.

Список літератури:

1. Алексеева Ж.М. Образ юриста в сучасній європейській культурі / Ж.М. Алексеева: Дис. ... канд. наук: 12.00.12 – 2008.
2. Бандурка О.М., Скакун О.Ф. Юридична деонтологія: Підручник / О.М. Бандурка, О.Ф. Скакун – Харків: Видво НУВС України, 2002. – 336 с.
3. Денищик О.І. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх юристів / О.І. Денищик // Педагогічний дискурс. – 2008. – Вип. 3. – С. 85-88.
4. Пидкасистый П.И. Организация учебно-познавательной деятельности студентов: учебн. пособие / П. Пидкасистый. – М., 2004. – 112 с.
5. Рибалка В.В. Визначення поняття психологічної культури особистості у міждисциплінарному контексті / В.В. Рибалка. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Збірник наук. праць / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. – 503 с.
6. Сливка С.С. Юридична деонтологія: підручник / С.С. Сливка. – 2-ге вид, перероб. і доп. – К.: Атіка, 2003. – 320 с.
7. Шевчук В.І. Формування педагогічної культури у слухачів Академії Прикордонних військ України в процесі військово-професійної підготовки / В.І. Шевчук: Дис. ... канд. пед. наук. – Х.: АПВУ, 1999.
8. Яворська Г.Х. Педагогіка для правників / Г.Х. Яворська: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2004. – 335 с.

Сокаль В.А.

Национальный университет водного хозяйства и природообустройства

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ЮРИСТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН

Аннотация

В статье рассматриваются особенности формирования профессиональной культуры будущих юристов в процессе изучения педагогических дисциплин. Определено содержание профессиональной культуры будущих специалистов-юристов, а именно: моральная, педагогическая, психологическая, политическая и информационная культура. Нравственная культура рассматривается как важный элемент социально-исторического развития общества которая определяет внутреннюю и внешнюю культуру юриста и активно влияет на формирование его социально-деловых качеств. Проведенное исследование доказало, что в современных условиях возрастает роль социально-педагогической составляющей содержания обучения. Активно влияет на развитие нравственной культуры, мировоззрения и ценностных ориентаций воспитательный потенциал дисциплин педагогического цикла. Обоснованные группы мотивов, побуждающих студентов к выбору дисциплин педагогического цикла и занятиям самостоятельной работой. В основу организации работы по педагогическим дисциплинам положены эмоционально-психологические и интеллектуальные мотивы, дают возможность выбрать задание, которое приносит эмоциональное удовлетворение, способствует творческому развитию личности студента и побуждает к научным исследованиям.

Ключевые слова: юридическое образование, профессиональная культура юриста, педагогическая культура юриста, нравственная культура, имидж юриста, педагогические дисциплины, самостоятельная работа, мотивы учения, профессиональные интересы, творческие задания.

Sokal V.A.

National University of Water and Environmental Engineering

FORMATION OF PROFESSIONAL CULTURE OF FUTURE LAWYERS IN THE PROCESS OF STUDYING PEDAGOGICAL DISCIPLINE

Summary

This article introduces the peculiarities of professional culture formation in future jurists during the process of the pedagogical disciplines studying. There were defined constituent parts of the professional culture for the future lawyers, such as moral, pedagogical, psychological, political, informational etc. Moral culture is considered as the main point of the social-historical development of the society. In its turn, that development reflects the internal and external lawyer's culture and actively impacts on the formation of his social and business skills. Our scientific research concluded that the role of the social and pedagogical constituent is increasing in the modern education conditions. The educational potential of the pedagogical disciplines actively impacts on the development of the lawyer's professional culture, world view and the students' value orientations. Whilst, our article expounds the groups of motives which prompt students to learn the disciplines of the pedagogical cycle and motivate them to individual learning. Organizational process of the pedagogical disciplines is based on the emotionally psychological and intellectual motives that in its turn give an opportunity to choose the task which brings an emotional pleasure, promotes students' creative development and motivates them to scientific researches.

Keywords: legal education, professional lawyer's culture, pedagogical lawyer's culture, moral culture, lawyer's image, pedagogical disciplines, individual work, educational motives, professional interests, creative tasks.